

**KONFLIKTOLOGIK YONDASHUV ASOSIDA “UMUMIY
PEDAGOGIKA” FANINI O’QITISH ORQALI PEDAGOGIK
VAZIYATLARNI BOSHQARISH.**

Majidova Madina Maxmudjon qizi

Andijon davlat pedagogika instituti Tasviriy sanat va musiqa
ta’lim kafedra o’qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.16916978>

Annotatsiya: Ushbu maqolada “Umumiy pedagogika” fanini o’qitishda konfliktologik yondashuvdan foydalanishning nazariy va amaliy asoslari tahlil qilinadi. Pedagogik jarayonda yuzaga keladigan konfliktli vaziyatlarni aniqlash, ularni to’g’ri baholash va samarali boshqarish ko’nikmalarini shakllantirishda mazkur yondashuvning o’rni yoritiladi. Shuningdek, o’quv jarayonida interfaol metodlar, keys-stadi, rolli o’yinlar va muammoli vaziyatlarni modellashtirish orqali bo’lajak o’qituvchilarning konfliktlarni boshqarish kompetensiyalari rivojlantirish mexanizmlari ko’rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari asosida amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so’zlar: Konfliktologik yondashuv, umumiy pedagogika, pedagogik konflikt, vaziyatlarni boshqarish, bo’lajak o’qituvchi, kompetensiya, interfaol metodlar, kommunikativ ko’nikma, keys-stadi, mediatsiya.

Ta’lim jarayonida pedagogik vaziyatlarni boshqarish — o’qituvchining kasbiy faoliyatidagi eng muhim ko’nikmalardan biridir. “Umumiy pedagogika” fanini o’qitishda konfliktologik yondashuvdan foydalanish, bo’lajak o’qituvchilarni kelgusidagi faoliyatida yuzaga keladigan turli xil konfliktlarni tahlil qilish, ularning sabab va oqibatlarini aniqlash hamda optimal yechimlarni ishlab chiqish imkonini beradi. Bu yondashuv nafaqat nazariy bilimlarni, balki amaliy kompetensiyalarni ham shakllantiradi.

So’nggi yillarda O’zbekiston ta’lim tizimida pedagogik jarayonning sifatini oshirish, o’qituvchilarning psixologik tayyorgarligini mustahkamlash va ta’lim muhitida sog’lom iqlim yaratish bo’yicha ko’plab islohotlar amalga oshirilmoqda. Ushbu jarayonda konfliktologiya bilimlarini pedagogika faniga integratsiya qilish dolzarb masalaga aylanmoqda.

Konfliktologik yondashuv pedagogikada konfliktlarni nafaqat muammo sifatida ko’rishni, balki ularni rivojlanish va o’qitish imkoniyati sifatida baholashni taklif etadi. “Umumiy pedagogika” fanida bu yondashuvni qo’llash orqali talabalar (bo’lajak o’qituvchilar) real hayotdagi pedagogik vaziyatlarni samarali boshqarish ko’nikmalariga ega bo’ladilar. Quyida bu jarayonni batafsil yoritib beraman, har bir jihatni nazariy asoslar, amaliy usullar va misollar bilan tushuntirib o’taman. Ushbu yondashuv konfliktologiya nazariyasi (masalan, R.

Fisher va U. Uryning “Muzokaralar san’ati” kitobidagi tamoyillar) va pedagogika tamoyillariga asoslanadi.

Konfliktlarni Tahlil Qilish va Tushunish

Konfliktologik yondashuvning asosiy bosqichi – konfliktning tabiatini chuqur tushunish. “Umumiy pedagogika” darslarida talabalar konfliktlarning turlarini o’rganadilar:

- Shaxslararo konfliktlar: O’qituvchi va o’quvchi o’rtasidagi kelishmovchiliklar, masalan, o’quvchining darsga e’tiborsizligi sababli yuzaga kelgan bahs.

- Guruhlararo konfliktlar: Sinf ichidagi guruhlar o’rtasidagi raqobat, masalan, o’quvchilarning loyiha ishida bo’linishi.

- Ichki konfliktlar: O’qituvchining o’zida yuzaga keladigan ikkilanmalar, masalan, qat’iy tartibni saqlash yoki o’quvchilarga erkinlik berish o’rtasidagi tanlov.

Sabablarni tahlil qilishda talabalar konfliktning tuzilishini (tomonlar, manfaatlar, dinamika) o’rganadilar. Nazariy jihatdan, bu T. Gordonning “O’qituvchi samaradorligi” modeliga asoslanadi, unda konfliktlar emotsional va kognitiv sabablarga bo’linadi.

O’qitish usuli: Darslarda diagrammalar va sxemalar yordamida konfliktning bosqichlarini (yuzaga kelish, rivojlanish, hal qilish) ko’rsatish. Talabalar o’z tajribalaridan misollar keltirib, konfliktlarni tahlil qiladilar. Natijada, ular pedagogik vaziyatlarda konfliktni erta aniqlash va oldini olishni o’rganadilar.

Amaliy Ko’nikmalarni Rivojlantirish

Nazariya amaliyot bilan mustahkamlanishi kerak. “Umumiy pedagogika”da konfliktlarni boshqarish ko’nikmalarini rivojlantirish uchun quyidagi usullardan foydalaniladi:

- Rolli o’yinlar (role-playing): Talabalar guruhlariga bo’linib, haqiqiy vaziyatlarni sahnalashtiradilar. Masalan, bir talaba o’qituvchi rolda, ikkinchisi – tartibsiz o’quvchi rolda. O’yin oxirida guruh muhokama qiladi: qaysi strategiya samarali bo’ldi (masalan, faol tinglash yoki savollar berish).

- Keyslarni tahlil qilish (case study): Haqiqiy pedagogik holatlarga asoslangan keyslarni ko’rib chiqish. Masalan, “O’quvchi darsda mobil telefonidan foydalanmoqda” vaziyatini tahlil qilishda talabalar sabablarni (motivatsiya kamligi, dars qiziqmasligi) aniqlaydi va hal qilish yo’llarini taklif qiladi (telefonni o’yin elementiga aylantirish).

- Simulyatsiyalar: Kompyuter dasturlari yoki virtual realite orqali sinf vaziyatlarini modellashtirish, bu orqali talabalar xatolarni xavfsiz sharoitda sinab ko'radilar.

Konstruktiv Yondashuvni O'rgatis

Konfliktologiya konfliktni "yut-yut" (win-win) tamoyili asosida hal qilishni taklif etadi, ya'ni har ikki tomon ham g'alaba qozonishi kerak. "Umumiy pedagogika"da bu quyidagicha o'rgatiladi:

- Muzokara usullari: Talabalar o'quvchi bilan muzokara olib borishni o'rganadilar. Masalan, "Nima uchun bu qoidaga rioya qilish muhim?" deb savol berish orqali o'quvchini jarayonga jalb qilish.

- Mediatsiya: O'qituvchi vositachi rolida bo'lib, o'quvchilar o'rtasidagi konfliktni hal qilish. Misol: Ikki o'quvchi o'rtasidagi bahsda har birining nuqtai nazarini tinglab, umumiy yechim topish.

- Konfliktni transformatsiya qilish: Konfliktni salbiy emotsiyadan ijobiy energiyaga aylantirish, masalan, raqobatni guruh loyihasiga yo'naltirish.

Emotsional Intellektni Rivojlantirish

Emotsional intellekt (EI) konfliktlarni boshqarishda kalitdir. D. Goleman nazariyasiga asoslanib, "Umumiy pedagogika"da quyidagilar o'rgatiladi:

- O'z emotsiyalarini boshqarish: O'qituvchi stressli vaziyatda (masalan, o'quvchi qarshilik ko'rsatganda) xotirjamlikni saqlash uchun nafas olish texnikalarini qo'llash.

- Boshqalarning emotsiyalarini tushunish: O'quvchining yuz ifodasi, tana tili orqali uning holatini aniqlash va empatik javob berish (masalan, "Senga qiyin bo'lyaptimi?" deb so'rash).

- Amaliy mashqlar: Jurnal yozish (kunlik emotsional holatni yozib borish) yoki guruh muhokamalari orqali EI ni rivojlantirish.

Pedagogik Vaziyatlarni Oldini Olish

Konfliktlarni boshqarishdan oldin ularning oldini olish muhim. "Umumiy pedagogika"da talabalar quyidagilarni o'rganadilar:

- Ijobiy muhit yaratish: Sinfda qoidalar va qadriyatlarni birgalikda belgilash, bu orqali o'quvchilar o'zlarini xavfsiz his qiladilar.

- Individual yondashuv: O'quvchilarning turli ehtiyojlarini (masalan, introvert va ekstrovert turlarini) hisobga olish. Misol: Darsni rejalashtirishda guruh ishlarini individual topshiriqlar bilan almashlab turish.

- Monitoring: Sinf dinamikasini kuzatish va potentsial konfliktlarni erta aniqlash (masalan, o'quvchilar o'rtasidagi kuchlanishni sezish).

Axloqiy va Professional Me'yorlarni Singdirish

O'qituvchining axloqiy me'yorlari konfliktlarni boshqarishda asosiy rol o'ynaydi:

- Adolatlilik: Har bir o'quvchiga bir xil munosabatda bo'lish, bu orqali ishonchni oshirish.
- Namuna bo'lish: O'qituvchi o'z xatti-harakatlari orqali o'quvchilarga konstruktiv yondashuvni ko'rsatishi (masalan, xatolarni tan olish).
- Professional etika: Pedagogik kodexlarga rioya qilish, masalan, maxfiylikni saqlash.

Natijada, konfliktologik yondashuv orqali talabalar nafaqat pedagogik vaziyatlarni boshqaradilar, balki o'quvchilarda konfliktlarni hal qilish ko'nikmalarini shakllantiradilar. Bu yondashuv o'qituvchilarni zamonaviy ta'lim muammolariga tayyorlaydi va sinf muhitini ijobiy tomonga o'zgartiradi. Agar muayyan jihatni (masalan, misollar yoki nazariy asoslarni) chuqurroq yoritish kerak bo'lsa, qo'shimcha ma'lumot bering!

Xulosa

Konfliktologik yondashuv asosida "Umumiy pedagogika" fanini o'qitish, bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik vaziyatlarni boshqarish bo'yicha kompetensiyalarini rivojlantiradi.

Amaliy mashg'ulotlar, keys-stadi va rolly o'yinlar konfliktlarni konstruktiv boshqarish ko'nikmalarini mustahkamlaydi.

Bunday yondashuv ta'lim sifatini oshirish, o'qituvchilarning psixologik tayyorgarligini kuchaytirish va sinf iqlimini yaxshilashga xizmat qiladi.

"Umumiy pedagogika" fan dasturlariga konfliktologiya bo'yicha alohida modul kiritish.

Pedagogik amaliyot davrida talabalar uchun "konfliktni boshqarish" bo'yicha treninglar tashkil etish.

Keys-stadi bazasini kengaytirish va milliy ta'lim muhitiga moslashtirilgan real vaziyatlarni o'quv jarayonida qo'llash.

Oliy ta'lim muassasalarida "Pedagogik konfliktologiya" fanini qo'shimcha kurs sifatida joriy etish.

Adabiyotlar

1.Слинкин С.В., Садыкова Э.Ф., Ключова В.В. О результатах диагностики предметных и методических компетенций учителей химии // История и педагогика естествознания. 2019. № 2. С. 18—21. DOI:10.24411/2226-2296-2019-10202

- 2.Томильцев А.В., Мальцев А.В. Проблемы оценки профессиональной подготовки: методологические подходы // Образование и наука. 2018. Т. 20. № 4. С. 9—33. DOI:10.17853/1994-5639-2018-4-9-33
- 3.Яковлева И.П., Романова М.Л., Киселева Е.С., Матвеева Л.А. Современные методы оценки профессиональной надежности педагога [Электронный ресурс] // Научные труды Кубанского государственного технологического университета. 2017. № 2. С. 259—269. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=2995262> (дата обращения: 18.10.2021).
- 4.Работа с конфликтом: навыки и стратегия действия. Лондон, Конфликтологический центр, 2001. С.23.
- 5.Berdiyev G. o'quvchilarda shaxslararo munosabatlarning o'ziga xos xususiyatlari.// Xalq ta'limi, №6,1998, B. 61-65.
- 6.Jo'rayev R. Q., Safarova R. G', Ibragimov X. I., Musayev U. q. Pedagogika fani Konsepsiyasi. // Xalq ta'limi, 2004, № 5, B. 8-31
- 7.Алтыникова Н.В., Музаев А.А. Оценка предметных и методических компетенций учителей: апробация единых федеральных оценочных материалов // Психологическая наука и образование. 2019. Том 24. № 1. С. 31—41. DOI:10.17759/pse.2019240102
- 8.Сагитов С.Т. Социокультурная сфера и развитие цифровой экономики // Высшее образование в России. 2019. № 10. С. 97—105. DOI:10.31992/0869-3617-2019-28-10-97-105
- 9.Сердитова Н.Е., Белоцерковский А.В. Образование, качество и цифровая трансформация // Высшее образование в России. 2020. Т. 29. № 4. С. 9—15. DOI:10.31992/0869-3617- 2020-29-4-9-15

